

ROLUL SI IMPORTANTA MASS-MEDIA IN REALIZAREA SI GARANTAREA DREPTULUI LA INFORMAȚIE

GHERMAN Alexei, lector superior

Summary

Research material highlights the real dimensions of media in a democratic society and the role and importance in the realization of the right to information. The media as an institution that gathers, selects, shows and differentiates information - facilitates access to human reality. Thus, the main function is the information that is developed in close accordance with respect for the right to information and freedom of expression.

O societate modernă și dezvoltată este una informată. Afirmatia pare să rezume semnificația profundă a vieții sociale: numai prin informare este posibilă căutarea și găsirea răspunsurilor adecvate la multiple probleme cu care se confruntă astăzi realitatea, imprimând sentimentul incertitudinii asupra viitorului.

Provocările timpului implică însă confruntări acerbe dintre părțile care se plasează în ipostaze adverse: lupta politică, competitivitatea economică, concurența ideilor, incertitudinea juridică – toate acestea generează o stare încordată în societate.

Scopul studiului constă în cercetarea problemei, garantării dreptului la informație cu accentul special pus pe dezvăluirea potențialului mass-media la realizarea dreptului la informație în societate.

Ipoieza cercetării constă în admiterea faptului că mass-media dispune de un potențial nelimitat în medierea procesului de informare a cetățeanului.

Intr-o societate democratică, structurile mass-media au ca principal și primordial obiectiv – cunoașterea adevărului și informarea corectă și independentă a populației.

Aceasta independență clasează mass-media alături de cele trei puteri în stat, legislativă, executivă și judecatorească, fiind considerată cea de-a „patra putere”.

Mass-media a devenit în lumea modernă un fel de centru gravitațional în raport cu care se poziționează toate celelalte segmente ale societății [2, p. 8].

Într-un stat democratic ele au rolul de a informa, comenta și critica, fiind considerate „centrul vital al vieții publice” [2, p. 66].

Constituția Republicii Moldova garantează oricărei persoane libertatea conștiinței, gândirii și creației, precum și libertatea de a-și exprima în public opiniile și opțiunile sale politice, spirituale, profesionale etc. [1, art. 31, 32, 33]. Or, libertatea de exprimare nu poate fi realizată fără garantarea dreptului la informație, considerat de actele internaționale cu privire la drepturile omului ca o componentă esențială a libertății de exprimare.

Dreptul persoanei de a avea acces la orice informație de interes public nu poate fi îngrădit. Autoritățile publice sînt obligate să asigure informarea corectă a cetățenilor asupra treburilor publice și asupra problemelor de interes personal [1, art. 34 alin. (1)-alin. (2)]. Statul garantează fiecărui om dreptul la accesul liber și la răspîndirea informațiilor veridice privitoare la starea mediului natural, la condițiile de viață și de muncă, la calitatea produselor alimentare și a obiectelor de uz casnic. Tănuirea sau falsificarea informațiilor despre factorii ce sînt în detrimentul sănătății oamenilor se interzice prin lege.

Legea Supremă a Republicii Moldova garantează dreptul la opinie și la exprimare și în mod indirect, prin articolele 4 și 8, conform cărora dispozițiile constituționale privind drepturile și libertățile omului se interpretează și se aplică în concordanță cu Declarația Universală a

Drepturilor Omului, cu pactele și celelalte tratate la care Republica Moldova este parte [1, art. 4, art. 8].

În cazurile în care dispozițiile constituționale și internaționale privind dreptul la opinie și informație sînt îngrădite prin legi sau oricare alte acte normative interne, acestea pot fi contestate la Curtea Constituțională. Așa s-a întîmplat cu Legea nr. 83–XIV pentru modificarea Legii cu privire la Guvern [3], care stipula că nu toate hotărîrile Guvernului se publică în Monitorul Oficial al Republicii Moldova.

Efectuînd controlul constituționalității acestei prevederi, Curtea Constituțională a declarat-o neconstituțională, astfel apărînd dreptul legitim al cetățenilor la informație.

Libertatea de exprimare permite cetățenilor de a participa la viața politică, socială și culturală, de a-și manifesta public gîndurile, opiniile, opțiunile confesionale etc. Dar această libertate de exprimare nu poate fi absolută (o libertate absolută se transformă în contrariul său), determinînd încadrarea ei în anumite coordonate juridice. Aceste coordonate trebuie să fie expres prevăzute prin lege și să ocrotească valorile politice, economice, sociale și umane. Sub acest aspect, Pactul internațional cu privire la drepturile civile și politice, prin art. 19 alin. 3, statuează că exercițiul libertății de exprimare comportă îndatoriri și responsabilități speciale și că aceasta poate fi supusă anumitor restricții care trebuie să fie expres stabilite prin lege.

Într-o asemenea viziune juridică, dispozițiile constituționale interzic formularea enunțurilor care prejudiciază demnitatea, onoarea, viața privată a persoanei și dreptul său la propria imagine; defăimează țara și națiunea, conțin îndemnul la război de agresiune, la ură națională, rasială, de clasă sau religioasă; incită la discriminare, la separatism teritorial sau la violență publică; la manifestări obscene, contrare bunelor moravuri.

Dreptul la informație este preluat în Constituție din instrumentele juridice internaționale în acest domeniu. Fiind un drept fundamental, el presupune dezvoltarea spirituală a omului, exercitarea libertăților prevăzute de Constituție, în special libertatea gîndirii, opiniei, confesională și de creație, implică posibilitatea de a putea recepționa date și informații privind viața socială, politică, economică, științifică și culturală. Conținutul dreptului la informație este complex, dimensiunile sale fiind în continuă evoluție. Textul constituțional dă expresie juridică accesului persoanei la orice informație de interes public. Dreptul la informație cuprinde dreptul persoanei de a fi informată prompt, corect și clar asupra măsurilor preconizate și, mai ales, asupra deciziilor luate de autoritățile publice; accesul liber la sursele de informație politică, științifică și tehnică, socială, culturală, sportivă etc.; posibilitatea de a recepționa personal și nestingherit emisiunile radiofonice și televizate; obligativitatea autorităților publice de a reglementa și a crea condițiile necesare pentru difuzarea liberă și amplă a informației de orice natură [5].

Republica Moldova este parte la mai multe tratate internaționale privind protecția drepturilor și libertăților fundamentale ale omului. În anul 1993 ea a aderat la Pactul internațional cu privire la drepturile civile și politice (PIDCP), care conține dispoziții privind libertatea de exprimare și dreptul la informație. Astfel, Republica Moldova și-a asumat obligația de a respecta și a asigura tuturor persoanelor drepturile prevăzute de PIDCP.

Orice îngrădire a libertății de exprimare trebuie să fie determinată de motive serioase pe care urmează a le înainta autoritatea publică. Restrîngerea libertății de exprimare trebuie să fie necesară într-o societate democratică și în acest scop guvernul este obligat să demonstreze că informația în cauză amenință în mod grav un interes legitim ce ține de siguranța publică; restricția respectivă este inevitabilă și compatibilă cu principiile democratice.

Așadar, orice restrângere a exercitării libertății de exprimare trebuie să fie proporțională scopului propus, neapărat legitim. O restrângere pentru a cărei justificare se invocă motive de securitate națională nu este legală, dacă adevăratul său scop sau efect demonstrabil este de a proteja guvernul de o situație stânjenitoare, de dezvăluirea unor infracțiuni sau unor informații referitoare la funcționarea instituțiilor publice sau de a servi o anumită ideologie. Restrîngerile libertății de exprimare sau informare, inclusiv cele pentru motive de securitate națională, în nici un caz nu pot comporta discriminarea bazată pe rasă, culoare, sex, limbă, religie, opinii politice sau de orice altă natură, origine națională sau socială, avere, naștere sau orice alt motiv.

De menționat, că prevederile art. 10 al Convenției Europene „nu împiedică statele să supună societățile de radiodifuziune, de cinematografie sau de televiziune unui regim de autorizare”. Aceasta nu înseamnă că guvernele le pot monopoliza. Dimpotrivă, ele au datoria de a le transforma în instituții cu adevărat publice, creînd condiții reale pentru extinderea pluralismului și libertății de exprimare.

Republica Moldova a aderat, de asemenea, la un șir de alte acte internaționale, care conțin dispoziții relevante privind libertatea de exprimare, inclusiv:

Declarația Universală a Drepturilor Omului (Hotărîrea Parlamentului Republicii Moldova nr. 217-XII din 28.07.90) [6];

Pactul internațional cu privire la drepturile economice, sociale și culturale (Hotărîrea Parlamentului Republicii Moldova nr. 217-XII din 28.07.90, în vigoare pentru Republica Moldova din 26 aprilie 1993) [6];

Actul final al Conferinței pentru securitate și cooperare în Europa (Hotărîrea Parlamentului Republicii Moldova nr. 707 din 10.09.91) [7];

Documentul final al Reuniunii de la Viena a reprezentanților statelor participante la C.S.C.E. (Hotărîrea Parlamentului Republicii Moldova nr.707-XII din 10.09.91) [7];

Documentul Reuniunii de la Copenhaga a Conferinței pentru dimensiunea umana (Hotărîrea Parlamentului Republicii Moldova nr.707-XII din 10.09.91) [7];

de asemenea, Carta pentru libertatea mass-media din cadrul Pactului de Stabilitate pentru Europa de Sud-Est.

Un rol important în perfecționarea legislației naționale revine Recomandărilor Consiliului Europei, inclusiv privind:

- măsurile de promovare a pluralismului mijloacelor de informare în masă;
- măsurile de promovare a transparenței mijloacelor de informare în masă;
- dreptul jurnaliștilor de a nu-și dezvălui sursele de informare;
- independența și funcțiile autorităților privind reglementarea sectorului radiodifuziunii;
- mijloacele de informare în masă și promovarea unei culturi a toleranței [4].

În general, nu trebuie să se considere că mass-media activează într-o zonă de expresie permisă și definită de stat; ea este un domeniu absolut liber, supus doar unor restricții expres stabilite de lege.

În afară de unele reglementări limitative prevăzute de lege, activitatea statului cu privire la mijloacele de informare în masă se va reduce la crearea și menținerea unui mediu favorabil schimbului de informații, opinii și idei între mass-media și public. Statul nu trebuie să intervină în relația stabilită între mass-media și public și nu trebuie să identifice mass-media cu un furnizor de informații oficiale.

Deoarece nu este o instituție a statului, presa nu are obligația directă de a garanta dreptul persoanei de a avea acces la informația oficială și nicidecum nu trebuie egalată cu statul în această privință. Fiind supusă, după cum am menționat, doar unor restricții, excepții precise,

necesare într-o societate democratică și permise de dreptul internațional, mass-media are menirea de a difuza informații și idei de orice fel, inclusiv care șochează sau tulbură și care pot fi considerate de mulți, inclusiv de guvern, parțiale, inexacte sau chiar false.

Organizațiile internaționale de prestigiu și asociațiile jurnalistice din majoritatea țărilor cu tradiție democratică optează pentru eliminarea drastică a reglementărilor juridice ale statului în domeniul mass-media scrise și pentru abrogarea legilor presei, acolo unde acestea există.

În Republica Moldova Legea presei [4] a fost adoptată cu mari dificultăți, suscitând discuții controversate și obiecții principiale ale organizațiilor non-guvernamentale locale și ale experților Consiliului European. Ulterior legea a fost modificată prin alte 8 legi. Numeroasele amendamente la acest act normativ, elaborat fără un concept clar, fără a se ține cont de experiența internațională, demonstrează imperfecțiunea și inutilitatea acestuia din perspectiva opțiunii pentru o presă liberă.

Legea nu reglementează independența publicațiilor periodice, ci doar descrie în mod rutinar schema de organizare a activității acestora și conține prevederi care, contrar aparențelor, pun în pericol principiile libertății presei și pluralismului de opinii.

Obiectivele legii privind accesul la informație [5] constituie crearea cadrului normativ general al accesului la informațiile oficiale; eficientizarea procesului de informare a populației și a controlului cetățenilor asupra activității autorităților publice și a instituțiilor publice; stimularea formării opiniilor și participării active a populației la procesul de luare a deciziilor în spirit democratic. Legea definește termenul „informația oficială”. Acestea sînt toate informațiile aflate în posesia și la dispoziția furnizorilor de informații, care au fost elaborate, selectate, prelucrate, sistematizate și/sau adoptate de organe ori persoane oficiale sau puse la dispoziția lor în condițiile legii de către alți subiecți de drept. Important e că legea se referă atît la informația provenind de la instituțiile publice, cît și la cea prezentată acestora, lărgind aria de reglementare. Un principiu fundamental al legislației privind accesul la informație este că toată informația, sub orice formă, deținută de o instituție publică din orice motiv, trebuie dată publicității.

Conform legii, exercitarea dreptului de acces la informație poate fi supusă doar restricțiilor reglementate prin lege organică și care corespund necesităților respectării drepturilor și reputației altei persoane, protecției securității naționale, ordinii publice, ocrotirii sănătății sau protecției moralei societății [5, art.7(2)].

Compartimentul privind accesul la informația cu caracter personal [5, art. 8] statuează protejarea vieții private, apărarea drepturilor persoanei și a obligațiilor furnizorului. Astfel, furnizorul de informații poate să divulge orice informații cu caracter personal și care vor fi solicitate doar în cazurile cînd persoana la care se referă consimte divulgarea lor, cînd informația solicitată, în integritatea sa, a fost pusă la dispoziția publicului (publicată în conformitate cu legislația în vigoare), anterior datei solicitării.

Furnizorii de informații, pe lîngă faptul că trebuie să realizeze un șir de măsuri care să garanteze liberul acces la informațiile oficiale (asigurarea unui spațiu amenajat pentru documentare, numirea și instruirea funcționarilor responsabili pentru efectuarea procedurilor de furnizare a informațiilor oficiale, elaborarea unor regulamente cu privire la drepturile și obligațiile funcționarilor, asigurarea accesului efectiv la registre), au obligația de a publica sau de a face în alt mod general și direct accesibile informațiile ce conțin descrierea structurii instituției și adresa acesteia; funcțiile, direcțiile și formele de activitate ale instituției; subdiviziunile și competențele lor; deciziile finale asupra principalelor probleme examinate.

Legea cere obligativitatea difuzării de urgență pentru publicul larg a informației care i-a devenit cunoscută furnizorului în cadrul propriei activități dacă aceasta poate preîntîmpina sau

diminua pericolul pentru viața și sănătatea oamenilor, producerea unor prejudicii de orice natură, poate opri răspândirea informației neveridice sau diminua consecințele negative ale răspândirii acesteia, comportă o deosebită importanță socială.

Experiența altor țări demonstrează că o lege progresistă privind accesul la informație poate fi subminată de un serviciu public recalcitrant, care concepe secretul ca un apanaj inalienabil. Același lucru se întâmplă și la noi, implementarea Legii privind accesul la informație decurgând extrem de anevoios, în pofida eforturilor depuse de organizațiile neguvernamentale pentru urgentarea acestui proces. Firește, sînt necesare acțiuni promoționale, atît la nivel de serviciu public, cît și la nivel general, pentru a explica limitele acceptabile ale libertății de informare, precum și pentru a atenționa funcționarii publici asupra necesității respectării și executării legii [5].

În pofida unui cadru juridic de reglementare a activității mass-mediei, în bună parte, conform principiilor democratice de edificare a societății, implementarea lui are loc cu mari deficiențe, semnalate pe tot parcursul istoriei noi atît de experți și instituții naționale, cît și de experți și organisme internaționale.

La cîtiva ani de la adoptarea în R. Moldova a Legii accesului la informație, prima de acest gen în spațiul ex-sovietic, autorii lucrării „Mass-media și oficialitățile: între legături primejdioase și normalitate” afirmă cu bună dreptate că dreptul publicului de a fi informat nu este suficient. El trebuie să fie exercitat. În realitate, însă, ”nimeni sau aproape nimeni, în afara sectorului nonguvernamental, nu este preocupat de promovarea, popularizarea și implementarea acestei legi.”

În virtutea lipsei unei tradiții istorice de activitate în limitele unui cadru legal clar, proximitatea temporală față de fostul sistem politic, fac ca tributul plătit reflexelor ideologice și birocratice să fie mai mare decît miza care se pune pe valorizarea principiilor democratice [8, p. 11].

În prezent, situația mass-mediei din țară este caracterizată prin faptul că nici presa scrisă și nici cea electronică nu sînt cu adevărat libere și independente. Cauza principală a acestei stări deplorabile este nivelul extrem de redus al dezvoltării economice care face presa dependentă de oricine poate s-o subvenționeze. Radioul și Televiziunea Națională încă nu au devenit cu adevărat instituții publice.

Bibliografie

1. Constituția Republicii Moldova din 29.07.1994. În Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 18.08.1994n, r. 1.
2. Coman, Mihai, Introducere în sistemul mass media, Polirom, București, 1999.
3. **LEGEA** Nr. 83 din 08.07.1998 pentru modificarea Legii cu privire la Guvern Nr.83-XIV din 08.07.98.
4. Legea presei a Republicii Moldova. Nr.243-XIII din 26 octombrie 1994. În Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 12.01.1995, nr. 2/12.
5. Legea Republicii Moldova privind accesul la informație. Nr. 982 – XIV din 11.05.2000. În Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 27.08.2000, nr. 88-90.
6. Declarația Universală a Drepturilor Omului (Hotărîrea Parlamentului Republicii Moldova nr. 217-XII din 28.07.90)
7. Hotărîrea Parlamentului Republicii Moldova nr.707-XII din 10.09.91
8. <http://medierea.ro/articol20060916.php>